

พระยาธัมมลังกา (พ.ศ.๒๒๘๕-๒๓๖๔)

พระยาธัมมลังกา เจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ ๒ เป็นบุตรชายคนที่ ๓ ของเจ้าฟ้าชายแก้วและนางจันทา สมภพเมื่อ พ.ศ.๒๒๘๕ พระยาธัมมลังกาได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระยาเชียงใหม่หรือ เจ้าหลวงเชียงใหม่ เมื่ออายุ ได้ ๑๐ ปี ดังนั้นบทบาทสำคัญของท่านจึงอยู่ที่การร่วมงานกับพระยาภาวดีอย่างใกล้ชิด เป็นผู้ช่วยราชการที่ เข้มแข็งในสมัยพระยาภาวดี มีบทบาททั้งคู่กับพระยาภาวดีและการปฏิบัติราชการแทนพระองค์

ใน พ.ศ.๒๓๑๗ เมื่อพระยาภาวดีร่วมมือกับพระยาจำบ้าน และพระเจ้ากรุงธนบุรี "พินม่าน" ปลด- ปลอยลี้หนีให้พ้นจากอำนาจของพม่าสำเร็จ พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตั้งพระยาจำบ้านเป็นพระยาวิเชียรปราการ เจ้าเมืองเชียงใหม่ ตั้งเจ้าภาวดีเป็นเจ้าเมืองนครลำปาง และตั้งเจ้าธัมมลังกาเป็นอุปราชนครลำปาง

ใน พ.ศ.๒๓๔๘ หลังจาก เมื่อกลับจากการตีเมืองต่าง ๆ ในสิบสองพันนา พระยาอุปราชผู้เป็นแม่ทัพใน ครั้งนั้นก็พาพระยาบุรีรัตน์ เจ้าหอคำเมืองเชียงตุง และ "ท้าวพระยาหัวเมืองนอกทั้งปวง" คือพระยาเมืองของ พระยาเมืองวะ พระยาเมืองเชียงขวาง และพระยาเนาฝากเมืองยาง ล่องเรือลงไปเฝ้า "สมเด็จพระเอกอรรษะ มหากระษัตริย์เจ้าตนบุญใหญ่ฯ" ครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทาน รางวัล "พานพระศรีคือขันคำ เครื่องในครบ ๗ สิ่ง แลคนโท คือ น้ำดื่ม คำคะ โถนคืออ่างน้ำหมากคำ พระแสง หอกดาบ คือว่า ดาบฝักคำ หอกคอกคำ แก่พระเปนเจ้ามหาอุปราชาแลมีใหม่เปนถ้วนสองที" และพระราชทาน เลื่อนยศเป็น เจ้ามหาอุปราชเชียงใหม่ และพระราชทานของรางวัลแก่เจ้านายท้าวพระยาทุกท่าน

ใน พ.ศ.๒๓๕๒ พระยาภาวดีพระเจ้าเชียงใหม่มอบหมายให้เจ้ามหาอุปราชธัมมลังกาไป ตรวจด่าน ทางเมืองขอมถึงฝั่งน้ำแม่คง(แม่น้ำสาละวิน) ครั้งนั้นท่านได้ทำพิธีสวดขี้เทียนเป็นมิตร มิตรกับเจ้าเมืองยางแดง ที่ตำบลท่าสะยา โดยลี้มือกระบือตัวหนึ่งเอาเลือดกระบือผสมกับสุราเป็นสัจจบาน แล้วผ่าเขากระบือออกเป็น

สองซีกให้เมืองเชียงใหม่ และเมืองยางแดงรักษาไว้ และว่า " ตราบใดน้ำแม่คงบ่หายเขาควยบ่ซ้อ ถ้าข้างเผือกบ่ยุบ เมืองเชียงใหม่กับเมืองยางแดงคงเป็นไมตรีกันอยู่ตราบนั้น"

เมื่อพระเจ้าเชียงใหม่(เจ้ากาวิละ)ถึงแก่พิราลัยแล้วใน พ.ศ.๒๓๕๘ นั้น เจ้าหม่อมลังกา หรือเจ้าน้อยหม่อมลังกาหรือน้อยหม่อม ผู้เป็นน้องลำดับที่ ๒ ของเจ้ากาวิละ ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้ามหาอุปราชเมืองเชียงใหม่อยู่นั้น ได้รักษาราชการในเมืองเชียงใหม่สืบต่อมา เมื่อถึงเดือน ๕ เหนือ ขึ้น ๑๒ ค่ำ วันศุกร์ บรรดาเจ้านายลูกหลานทั่วพระญา เสนาอำมาตย์ในเชียงใหม่ทั้งหมด ก็ได้ล้อมบ้านเวณเมืองให้เจ้ามหาอุปราชเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ เฉลิมนามว่า **เสตหัตถิสวณณปทุมราชาเจ้าข้างเผือก** และเชิญเจ้าคำฝั้นเจ้าเมืองลำพูน ซึ่งเป็นน้องคนที่ ๖ มาเป็นอุปราช (ให้เจ้าอุปราชศรีบุญมาผู้น้องลำดับที่ ๗ เป็นเจ้าเมืองลำพูนแทน)

ใน พ.ศ.๒๓๕๕ ได้ข้างเผือกเอก ๑ เชือกให้ชื่อข้างเผือกนั้นว่า เสตคณาเคนท์ ครั้นถึงเดือน ๑๑ เหนือ แรม ๖ ค่ำ วันพุธ พระเจ้าข้างเผือกให้เจ้าพุทธวงศ์และเจ้าสุวัณณะคำมูน คุมข้างเผือกล่องลงไปถวายพระเจ้าอยู่หัวในกรุงเทพมหานคร และถัดมาในเดือนยี่เหนื่อ พระเจ้าข้างเผือกก็ยกกองเรือ ล่องไปสมทบนำข้างเผือกเข้าถวาย ในครั้งนั้นก็ได้รับแต่งตั้งจากราชสำนักรัตนโกสินทร์ให้เป็นพระญาเชียงใหม่ ให้เจ้าคำฝั้นหรือพระญาลำพูนคำฝั้น เป็นอุปราชเชียงใหม่ และเลื่อนพระยาอุปราชบุญมาเมืองลำพูนเป็นพระญาลำพูน

ในยุคของพระญาหม่อมลังกา นี้ ได้มีการซ่อมแซมคูและกำแพงเมือง ซึ่งพระญามังรายได้โปรดให้สร้างเมืองเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ.๑๘๓๕ ขุดคูรอบเมืองกว้างประมาณ ๒๐วา แล้วใช้มูลดินจากการขุดคูถมเป็นแนวกำแพง ซึ่งสูง ๘ สอก กว้าง ๖ สอก เมื่อ พ.ศ. ๒๐๑๖ ในสมัยพระเมืองแก้ว ได้มีการปรับแนวกำแพงเมืองให้เป็นรูปสี่เหลี่ยม และใช้อิฐก่อสองข้างแนวกำแพงนั้น และบูรณะอีกครั้งในสมัยพระเจ้ากาวิละ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๕ โดยเริ่มเมื่อพ.ศ.๒๓๖๑ เดือนสี่เหนื่อแรม ๔ ค่ำ วันพฤหัสบดี เริ่มการขุดลอกคูเมืองตั้งแต่แจ่งกู่เรือไปจนถึงประตูไผ่ยา มีความยาวรวม ๖๐๖วา ใน พ.ศ.๒๓๖๓ ให้เริ่มก่อกำแพงเมือง โดยเริ่มจากด้านแจ่งศรีภูมิแล้วเวียนไปทางซ้าย พ.ศ.๒๓๖๔ เดือนแปดเหนื่อ ขึ้น ๑๔ ค่ำ วันอังคาร พระญาหม่อมลังกาไม่สบายถึงกับอาเจียน ครั้นถึงวันรุ่งขึ้น พระญาหม่อมลังกาถึงแก่กรรมหลังจากที่ราชสำนักกรุงเทพแต่งตั้งให้เป็นพระยาเชียงใหม่เมื่อมีอายุ ๗๐ ปี ครองเมืองในฐานะของเจ้าประเทศราชได้ ๗ ปี ถึงแก่กรรมเมื่ออายุได้ ๗๗ ปี นางเทวีของพระญาหม่อมลังกาชื่อแม่เจ้าจันทน์ฟองมีบุตรธิดารวม ๑๗คน เป็นชาย ๖ คน และเป็นหญิง ๑๑ คน

(เรียบเรียงจาก หนังสือเจ้าหลวงเชียงใหม่ กรุงเทพ : คณะทายาทสายสกุล ณ เชียงใหม่,๒๕๓๘)

ที่มาของข้อมูล

“พระญาหม่อมลังกา.” 2546. [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ: 10 ตุลาคม. จาก <http://www.lannaworld.com/person/kingcm2.htm>